

†MARTIN LITCHFIELD WEST

(23.9.1937 – 13.7.2015)

ΣΕ ΟΛΟΚΛΗΡΗ την ιστορία της κλασικής φιλολογίας, λίγοι υπήρξαν οι λόγιοι που διέθεταν το σπάνιο ταλέντο του Martin West, ο οποίος έφυγε ξαφνικά από τη ζωή στις 13 Ιουλίου του 2015. Εκπληκτικά παραγωγικός και με δημοσιεύσεις σε ένα ευρύτατο ερευνητικό πεδίο, ο West συνδύαζε την οξεία φιλολογική αίσθηση με τη βαθιά γνώση των ευρύτερων συμφραζόμενων της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας. Ο πρώτος του έρωτας υπήρξε η αρχαϊκή επική ποίηση του Ησιόδου και του Ομήρου. Αξεπέραστη ήταν επίσης η εξειδίκευσή του στην αποσπασματική επική, λυρική και τραγική ποίηση. Δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι σχεδόν καμιά περίοδος και κανένα είδος της αρχαίας ελληνικής ποίησης δεν ξέφυγε από την κριτική του ματιά.

Ο West ήταν κορυφαίος εκδότης με τρομερή αίσθηση της γλώσσας και του μέτρου, και αποκατέστησε με αριστουργηματικές διορθώσεις πολλές εφθαρμένες γραφές σε χειρόγραφα αρχαίων κειμένων. Ως υπομνηματιστής της ελληνικής ποίησης συνήθιζε να παραθέτει τεράστια κλίμακα παράλληλων χωρίων, για να φωτίσει δυσνόητα σημεία. Όμως το εκδοτικό έργο του West ήταν μόνο ένα μέρος της ενασχόλησής του με τον αρχαίο κόσμο. Ήδη στο πρώτο του βιβλίο, μιαν υπομνηματισμένη έκδοση της *Θεογονίας* του Ησιόδου (1966), ο West έδωσε τα πρώτα δείγματα του ενδιαφέροντός του για τη σχέση της ελληνικής ποίησης με τη λογοτεχνία της αρχαίας Εγγύς Ανατολής. Αυτός ο ερευνητικός προσανατολισμός επεκτάθηκε στη μελέτη του *Η Πρώιμη Ελληνική Φιλοσοφία και η Ανατολή* (1971) και κορυφώθηκε με το σπουδαιότερο ίσως έργο του *Η Ανατολική Πλευρά του Ελικώνα: ασιατικά στοιχεία στην ποίηση και τον μύθο της αρχαίας Ελλάδας* (1997). Τον ενδιέφεραν επίσης ιδιαίτερα οι ινδοευρωπαϊκές καταβολές της ελληνικής ποίησης, ένα θέμα το οποίο πραγματεύεται στο βιβλίο του *Ινδοευρωπαϊκή Ποίηση και Μυθολογία* (2007). Αυτές οι δύο εξαιρετικά φιλόδοξες μονογραφίες ουσιαστικά χαρτογραφούν την ελληνική ποίηση και την εντάσσουν χωροχρονικά στο ευρύτερο σύμπαν αυτών των πολιτισμικών παραδόσεων.

Ο West δεν δίστασε ποτέ να υποστηρίξει αμφιλεγόμενες θέσεις (χρονολόγησε την *Ιλιάδα* και την *Οδύσσεια* μετά τα έπη του Ησιόδου, και δεν δεχόταν ότι ο ποιητής των δύο επών ονομαζόταν Όμηρος). Ήταν παντελώς αποκομμένος από τις εκζητήσεις του φιλολογικού σурμού (οι λογοτεχνικές θεωρίες έρχονταν και παρέρχονταν, αλλά εκείνος

συνέχιζε αδιαφορώντας γι' αυτές). Κυρίως, όμως, ο West ήταν μοναδική περίπτωση ανάμεσα στους κλασικούς φιλόλογους όλου του κόσμου, εξαιτίας του τεράστιου μεγέθους των επιτευγμάτων του και του καθολικού σεβασμού τον οποίο απολάμβανε. Η προσωπική του αντίληψη για τη φιλολογία δεν ήταν περίπλοκη – δεν χρειαζόταν άλλωστε να είναι τέτοια. Όπως την εξέθεσε στον λόγο που εκφώνησε παραλαμβάνοντας το Διεθνές Βραβείο Balzan για την Κλασική Αρχαιότητα το 2000, «κάθε (θεωρητική) κατασκευή πρέπει να αναφέρεται στα αντικειμενικά γεγονότα τα οποία υπόκεινται... [Όμως] ένα γεγονός έχει ενδιαφέρον μόνο αν συσχετισθεί με άλλα γεγονότα. Η μεγάλη πρόκληση είναι να κάνεις τους πιο σημαντικούς συσχετισμούς, κι αυτό ισχύει όχι μόνο στην επιστήμη αλλά και στη ζωή» (West 2007α, xxviii).

Ο Martin Litchfield West γεννήθηκε στο Hampton του Middlesex (προάστιο του Λονδίνου) στις 23 Σεπτεμβρίου του 1937. Ήταν γιος του Maurice West, μηχανικού ειδικευμένου σε συστήματα ύδρευσης, και της Catherine West, καθηγήτριας οικιακής οικονομίας. Φοίτησε στο περίφημο ιδιωτικό σχολείο του Αγίου Παύλου (St Paul's School), όπου είχε ως καθηγητές τους εμβληματικούς κλασικούς φιλόλογους W. W. Cruickshank και E. R. C. Cotter. Εκεί καλλιέργησε, επίσης, το ενδιαφέρον του για το κρίκετ και την αστρονομία, και αυτό το ενδιαφέρον το διατήρησε σε όλη του τη ζωή. Ήρθε στο Balliol το 1955, όπου υπεύθυνος για την εισαγωγική διαδικασία ήταν ο διαπρεπής κλασικός φιλόλογος Kenneth Dover. Όπως ο Housman παλαιότερα, έτσι κι ο West απέτυχε να αποσπάσει 'Άριστα' στις τελικές εξετάσεις ('Greats') στον τομέα των Ανθρωπιστικών Σπουδών (*Literae Humaniores*) το 1959. Ο Housman μάλιστα απέτυχε εντελώς, ενώ ο West τουλάχιστον αποφοίτησε με 'Λίαν Καλώς'. Τη διδακτορική του διατριβή την επέστρεψε ο Hugh Lloyd-Jones, που είχε πρόσφατα διοριστεί Βασιλικός Καθηγητής (Regius Professor) των Ελληνικών. Αργότερα ο Lloyd-Jones θα παραδεχόταν με μετριοφροσύνη ότι οι ικανότητες του West ήταν τόσο εξαιρετικές, που το μόνο πράγμα που μπορούσε να κάνει γι' αυτόν ήταν να τον συστήσει στους γερμανούς φιλόλογους, όπως επί παραδείγματι τον Reinhold Merkelbach, με τον οποίο είχε αργότερα γόνιμη συνεργασία στα έργα του για τον Ησίοδο και τον Αρχίλοχο.

Όμως, εκείνος που άσκησε κυρίαρχη επιρροή πάνω του ήταν ο Edward Fraenkel. Ο Fraenkel διέφυγε στην Οξφόρδη στα 1930 εξαιτίας του διωγμού που εξαπέλυσαν οι Ναζί στη Γερμανία, γεγονός που είχε ισχυρό αντίκτυπο στις κλασικές σπουδές αυτού του Πανεπιστημίου, χάρη στα σεμινάρια που έδινε σε εβδομαδιαία βάση, με αντικείμενο τα

ελληνικά και τα λατινικά κείμενα. «Εδώ», έγραψε ο West, «παρακολούθησαμε τη γερμανική φιλολογία εν δράσει. Την αισθανθήκαμε να αντηχεί μέσα μας, καθώς ο Fraenkel 'περιπολούσε' στον χώρο πίσω από τα έδρανά μας, διαλεγόμενος με έντονους επιτονισμούς. Όταν μιλούσε για τους παλαιούς δασκάλους του και τους πρώην συναδέλφους του – τον Leo και τον Norden, τον Wilamowitz και τον Wackernagel – ήταν σαν μια Έκφανσις της Αιώνιου Εκκλησίας (*Apparition de l'Église éternelle*).^{*} Συνειδητοποιούσαμε, χωρίς κανένα περιθώριο αμφιβολίας, ότι αυτή ακριβώς ήταν η αληθινή Κλασική Φιλολογία, και ότι ήταν δικό μας καθήκον να μνηθούμε σε αυτήν και να τη συνεχίσουμε» (West 2007α, xxi). Σε αυτά ακριβώς τα σεμινάρια του Fraenkel ήταν που συνάντησε τη Stephanie Pickard, μετέπειτα βιβλιοθηκάριο του Hertford College και διακεκριμένη κλασική φιλόλογο, την οποία παντρεύτηκε και απέκτησε μαζί της δύο παιδιά, τη Rachel και τον Robert. Ο πρόλογος της έκδοσης του Αισχύλου από τον West στη σειρά Teubner (1990) τελειώνει με μια συγκινητική επίκληση του πνεύματος του Fraenkel, στον οποίον ο West απευθύνεται με τα λόγια τα οποία απηύθυνε ο Ορέστης στον νεκρό πατέρα του, τον Αγαμέμνονα.

Αφού θήτευσε στο St John's College στη θέση Woodhouse, ο West αναλαμβάνει καθήκοντα το 1963 ως καθηγητής και εταίρος (Tutor & Fellow) στο University College του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης. Τη δημοσίευση της διδακτορικής του διατριβής το 1966 ακολούθησαν περαιτέρω μελέτες για τον Ησίοδο, μεταξύ των οποίων και μια κριτική και ερμηνευτική έκδοση των *Έργων και Ημερών* το 1978, ένα βιβλίο που ώθησε τον συγγραφέα μιας βιβλιοκριτικής να γράψει: «ο ίδιος ο Ησίοδος θα ήταν αναμφίβολα ο πρώτος που θα επικροτούσε με ευγνωμοσύνη αυτή την πλούσια σοδειά της γνώσης, τους καρπούς τόσων έργων και ημερών» (Richardson 1979, 171). Το 1973 εκλέχθηκε Εταίρος της Βρετανικής Ακαδημίας σε ηλικία μόλις τριάντα πέντε ετών, και έγινε ο δεύτερος νεότερος επιστήμονας στην ιστορία (ο πρώτος ήταν ο παπυρολόγος Bernard Grenfell), στον οποίο απονεμήθηκε αυτή η τιμή. Το επόμενο έτος μετακινήθηκε ως καθηγητής στην έδρα των Ελληνικών στο Bedford College του Πανεπιστημίου του Λονδίνου. Ωστόσο, όταν ο κάτοχος της Βασιλικής Έδρας των Ελληνικών στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης Η. Lloyd-Jones αφυπηρέτησε το 1989, ο West δεν εκλέχθηκε ως διάδοχός του. Δύο χρόνια αργότερα, όμως, εκλέχθηκε στο

* ΣτΜ: Έργο θρησκευτικού χαρακτήρα του γάλλου συνθέτη Ολιβιέ Μεσιάν (1908-1922), προορισμένο για εκτέλεση συνοδεία εκκλησιαστικού οργάνου.

All Souls College της Οξφόρδης ως Ανώτατος Ερευνητής και Εταίρος του Κολλεγίου (Senior Research Fellow), μια θέση που ο ίδιος θεωρούσε ότι του ταίριαζε καλύτερα απ' ό,τι θα του ταίριαζε η έδρα του Regius Professor. Έκτοτε κατάφερε να αφοσιωθεί απερίσπαστος στην έρευνα, και επιδόθηκε σε εντατική εκμάθηση αρχαίων γλωσσών της Εγγύς Ανατολής, γεγονός που οδήγησε στο βιβλίο *Η Ανατολική Πλευρά του Ελικώνα*, ένα έργο το οποίο αφιέρωσε στο Κολλέγιό του, την *'alma poverca'* ή «μητρική-τροφή».

Οι δύο τελευταίες δεκαετίες της ζωής του τον βρίσκουν με ανανεωμένο το ενδιαφέρον του για την επική ποίηση. Δημοσίευσε εκδόσεις της *Ιλιάδας* (1998-2000), της *Οδύσσειας* (την οποία κόντευε να ολοκληρώσει όταν έφυγε από τη ζωή) και των *Αποσπασμάτων του Επικού Κύκλου* (2003), καθώς επίσης ορισμένες μείζονες μονογραφίες. Επιπλέον, σε μια σειρά άρθρων του ασχολήθηκε με άρτι ανακαλυφθέντα έργα του Αρχιλόχου και της Σαπφούς, και ξαναζωντάνεψε με τον δικό του μοναδικό και ανεπανάληπτο τρόπο την ποίηση των δύο μεγάλων δημιουργών. Εκτός από το Βραβείο Balzan, τιμήθηκε από τη Βρετανική Ακαδημία με το Μετάλλιο Kenyon για τις Κλασικές Σπουδές (2002). Το 2007 εκδόθηκε ένας τιμητικός τόμος (*Festschrift*) από μαθητές και συναδέλφους του για τα εβδομηκοστά του γενέθλια. Επιπλέον, αναγορεύθηκε Επίτιμος Διδάκτωρ στα Πανεπιστήμια της Κύπρου (2008) και του Urbino (2011), και τέλος του απονεμήθηκε ο τίτλος του 'Τάγματος της Αριστείας' (Order of Merit), μια τιμητική διάκριση που δεν μπορεί να υποτιμηθεί. Αξίζει να σημειωθεί ότι στον σχετικό κατάλογο του συγκεκριμένου Τάγματος περιλαμβάνονται μόνον 24 μέλη κάθε φορά, και η απονομή αυτής της διάκρισης αποτελεί προνόμιο της Αυτής Μεγαλειότητας της Βασίλισσας. Ανάμεσα στους κλασικούς φιλόλογους που είχαν τιμηθεί στο παρελθόν ήταν ο Sir Richard Jebb, ο Gilbert Murray και ο Sir Ronald Syme. Τέλος, τα άρθρα του δημοσιεύθηκαν συγκεντρωμένα σε τρεις τόμους υπό τον τίτλο *Hellenica. Selected Papers on Greek Literature and Thought* (2011-13).

Δεν ήταν ιδιαίτερα ομιλητικός, και κάποτε σε μια αναφορά χαρακτηρίστηκε «λιγομίλητος σε επτά αρχαίες γλώσσες». Ωστόσο, η παντελής έλλειψη σπουδαιοφάνειας τον έκανε ευπρόσδεκτη παρέα. Οι τίτλοι ορισμένων άρθρων του – «Τριμμένο τυρί κατάλληλο για ήρωες» και «Δεκαεφτά παραμορφωμένοι καθρέφτες στον Πλάτωνα» – αποκαλύπτουν τη σχεδόν παιδιάστικη διάθεση με την οποία απολάμβανε τα παράδοξα. Ιδιαίτερα αξιομνημόνευτος είναι ο πρόλογος σε ένα από τα βιβλία του:

Το ενδιαφέρον μου για το συγκεκριμένο αντικείμενο [sc. αρχαιοελληνική μουσική] ανάγεται στο δεύτερο έτος των προπτυχιακών μου σπουδών, όταν ξεφυλλίζοντας τη συλλογή αποσπασμάτων της ελληνιστικής ποίησης του J. U. Powell με τον τίτλο Collectanea Alexandrina εντόπισα έκπληκτος κάποιες σελίδες μουσικής. Αποδείχθηκε ότι ήταν μεταγραφές των δύο Δελφικών Παιάνων που αποτελούν το πιο σημαντικό δείγμα αρχαίας μελωδίας. Αποστήθισα ένα από αυτά τα αποσπάσματα, και όταν την επόμενη Άνοιξη ήλθα στην Ελλάδα για πρώτη φορά, φθάνοντας στους Δελφούς, το τραγούδησα με όλη την ένταση της φωνής μου στα ερείπια του ιερού, όπου είχε παρουσιαστεί για πρώτη φορά κάποια Άνοιξη πριν από 2.084 χρόνια. Οι δύο συνταξιδιώτες μου απομακρύνθηκαν λίγο από κοντά μου. Λίγο αργότερα, καθώς εξετάζαμε την πέτρα πάνω στην οποία είχε χαραχθεί το κείμενο, μια κοπέλα από την παρέα μου σκόνταψε πάνω σε αυτήν τόσο δυνατά, που παραλίγο να την ξεκολλήσει από τη θέση της και να τη θρυμματίσει (την κοπέλα αυτήν την παντρεύτηκα, παρά τούτα). (West 1992, v)

Αυτή η αίσθηση της ζαβολιάς τον έκανε έναν αξιοσημείωτο 'Λόρδο Αγριόπαπιο' (Lord Mallard*) στο Κολλέγιο All Souls, και τον επιφόρτισε με την ευθύνη να ερμηνεύσει δύο φορές κατά τη διάρκεια του έτους το σχετικό άσμα (Mallard Song), για το οποίο μάλιστα δημοσίευσε μία μονογραφία. Υπήρξε, επίσης, ένας αφοσιωμένος κοσμήτορας του Κολλεγίου, αρμόδιος για τους επισκέπτες εταίρους, και ανεξάντλητη πηγή ενθάρρυνσης και συμβουλών για τους νεότερους κλασικούς φιλολόγους που σπούδαζαν εκεί. Παρέμεινε ενεργό μέλος της κοινότητας του Κολλεγίου και μετά την αφυπηρέτησή του το 2004, ως Ομότιμος και (από το 2014) ως Επίτιμος Εταίρος. Ο δεύτερος αυτός τίτλος ειδικά είναι ενδεικτικός της σπάνιας εκτίμησης με την οποία τον περιέβαλλε πάντοτε η κοινότητα του Κολλεγίου.

Όπως ο Fraenkel, έτσι και ο West είχε ενάριθμους μόνον ερευνητές υπό την εποπτεία του, αν και ο κατάλογος εκείνων των οποίων επόπτευσε το έργο περιλαμβάνει ορισμένους διακεκριμένους φιλολόγους: τον Adrian Hollis, τον Nicholas Richardson, τον Stephen Instone, τον Ben Henry, την Jane Lightfoot. Η επιρροή του, όμως, απλώθηκε κυρίως μέσω των 500 περίπου δημοσιεύσεών του. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται πε-

* ΣτΜ: Αρχαία παράδοση στο Κολλέγιο All Souls, σύμφωνα με την οποία οι εταίροι του Κολλεγίου, κρατώντας φλεγόμενους πυρσούς, περιφέρουν πάνω σε κάθισμα τον «λόρδο Mallard» και αναζητούν τη γιγάντια πάπια (mallard: είδος άγριας πάπιας), που υποτίθεται ότι πέταξε μακριά κατά τη θεμελίωση του Κολλεγίου το 1437.

ρισσότερα από 30 βιβλία, τα οποία παραμένουν σχεδόν στο σύνολό τους έργα αναφοράς.⁶ Όπως τα μεγάλα κατορθώματα των ηρώων που μνημονεύονται στα έπη τα οποία εξέδωσε, έτσι και η κλίμακα των φιλολογικών του επιτευγμάτων δεν θα ξεπεραστεί εύκολα από τους επιγενόμενους.

Patrick J. Finglass
Πανεπιστήμιο του Nottingham
patrick.finglass@nottingham.ac.uk

[ελλην. μετάφρ.: Κ. Αποστολάκης]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- FINGLASS, P.J., COLLARD, C. και RICHARDSON, N.J. (επιμ.) 2007, *Hesperos. Studies in Ancient Greek Poetry Presented to M. L. West on his Seventieth Birthday*. Oxford: Oxford University Press.
- RICHARDSON, N.J. 1979. Rev. of Hesiod, *Works and Days*, ed. by M.L. West, Oxford 1978. *JHS* 99: 169-171.
- WEST, M.L. 1966. *Hesiod, Theogony*, ed. with prolegomena and commentary by M.L. West. Oxford: Clarendon Press.
- _____, 1971. *Early Greek Philosophy and the Orient*. Oxford: Clarendon Press.
- _____, 1978. *Hesiod, Works and Days*, ed. with prolegomena and commentary by M.L. West. Oxford: Clarendon Press.
- _____, 1990. *Aeschyli Tragoediae cum incerti poetae Prometheus*, recensuit Martin L. West. [Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana.] Stuttgart: B.G. Teubner.
- _____, 1992. *Ancient Greek Music*. Oxford: (= *Αρχαία Ελληνική Μουσική*, μετ. Στ. Κομνηνός, επιμ. Κ. Τσιταράκης, Αθήνα: Παπαδήμας, 2010).
- _____, 1997. *The East Face of Helicon: West Asiatic elements in Greek poetry and myth*. Oxford: Clarendon Press.
- _____, 1998. *Homeri Ilias. Volumen prius rhapsodias I-XII continens*, recensuit Martin L. West. [Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana.] Stuttgart/Leipzig: B.G. Teubner.
- _____, 2000. *Homeri Ilias. Volumen alterum rhapsodias XIII-XXIV continens*, recensuit Martin L. West. [Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana.] Leipzig/Munich: K.G. Saur.

---

⁶ Για ένα πλήρη κατάλογο των δημοσιεύσεων του West μέχρι το 2006 περίπου βλ. στο FINGLASS, COLLARD και RICHARDSON 2007, xxix-lvi.

- WEST, M.L. 2003. *Greek Epic Fragments from the Seventh to the Fifth Centuries BC*, edited and translated by Martin L. West. [The Loeb Classical Library 497.] Cambridge, Mass./London: Harvard University Press.
- _____, 2007α. “Forward into the Past.” Acceptance Speech for the Balzan Prize in Classical Antiquity, 2000. Στο: FINGLASS, COLLARD και RICHARDSON (επιμ.) 2007, xx-xxviii.
- _____, 2007β. *Indo-European Poetry and Myth*. Oxford: Oxford University Press (= *Ινδοευρωπαϊκή Ποίηση και Μυθολογία*, μτφρ. Μ. Γεωργοπούλου, επιμ. Γ.Κ. Γιαννάκης, Αθήνα: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, 2013).
- _____, 2011. *Hellenica: selected papers on Greek literature and thought*. Vol. I: *Epic*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- _____, 2013α. *Hellenica: selected papers on Greek literature and thought*. Vol. II: *Lyric and Drama*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- _____, 2013β. *Hellenica: selected papers on Greek literature and thought*. Vol. III: *Philosophy, Music and Metre, Literary Byways, Varia*. Oxford/New York: Oxford University Press.

